

OSVRT NA KRITIKU MOJIH TOPOGRAFIJA SREDNJOVJEKOVNIH POSJEDA
ZAGREBAČKIH BISKUPA I KAPTOLA

Među ocjenama i prikazima Historijskog Zbornika VII, 1954, 1—4, izašla je na str. 167—172 opširna kritika dr. Josipa Buturca o mojim radnjama: »Topografija zemljišnih posjeda zagrebačkih biskupa prema ispravi kralja Emerika iz god. 1201.« i »Topografija zemljišnih posjeda zagrebačkog kaptola prema izvorima XIII. i XIV. stoljeća«, koje su štampane u »Radu« JAZU 283 i 286.

Ne bih bila prisiljena osvrnuti se na tu kritiku, da je kritičar htio ući u osnovnu intenciju tih mojih radnja, koje nemaju drugog cilja, već fiksirati rasprostranjenost zemljišnih posjeda zagrebačkih biskupa i kaptola na temelju podataka onih isprava, koje su navedene što u naslovu, a što u uvodu samih radnja. Kako prema namjeri, tako i u izvedbi sve je ostalo u njima od sekundarnog značenja ili se treba smatrati samo pomagalom u istraživanju, a baš se na takva mjesta kritičar specijalno osvrće, pa na njima gradi gotovo sve svoje zamjerke.

Da odmah zađem u stvar, navest ću kao primjere posve neumjesnih zamjerki ponajprije onu, kojom se kaže, da se »ne govori ništa o postanku zagrebačke biskupije, ni o najstarijoj vladarskoj ispravi, kojom su toj biskupiji darovani posjedi, ni o pojmu crkvenog posjeda uopće«. Stručnjacima bit će jasno, da ti poznati i inače već tretirani problemi stoje sasvim postrance od teme mojih radnja. Zahtjevi bi, kao što su kritičarevi, mogli doista ići u beskonačnost, kad autor ne bi prema opsegu svoje teme smio (i morao) odrediti granice svojih razlaganja.

Kao drugu zamjerku, koja također nema osnova s obzirom na jasno iznesenu svrhu radnja, treba napomenuti i onu, koja se odnosi na neiskorištavanje arhivske građe. Ističem, dakle, iznova, da mi nije bila namjera pisati povijest zemljišnih posjeda zagrebačke biskupije i kaptola, za koju bi toliko isticani arhivski materijal bio tako poželjan, iako nisam, razumije se, nikada sumnjala, da arhivska građa može u određenim slučajevima upotpuniti topografska istraživanja. U svakom slučaju stoji do zadatkom određena opsega radnja, koji autor sebi u slobodi istraživanja postavlja, kakvom i kolikom će se građom služiti. A osim toga u vrijeme, dok sam izrađivala te radije, bilo je širem krugu poznato, da je arhivska građa zbog eventualne ratne opasnosti nepristupačna.

U drugu vrstu kritičarevih zamjerki pripadaju one, koje se odnose na tehničku stranu radnja, od koje ništa ne zavisi, kao na primjer, da bi nešto moralo biti napisano u uvodu, a ne u dodatku, ili da su citati donošeni in extenso, ili da je citirana literatura navođena punim naslovima, a ne kraticama, da je navedena iza poglavlja. Držim, da na takvim pojedinostima tehničke vrsti uopće nije potrebno zaustavljati se.

Što se tiče metode rada, na koju se kritičar iscrpno osvrće, mislim, da nije baš najsmretnije propisivati nekome na osnovu apriorističkog postavka, kojim putem treba da ide, ne ulazeći u intenciju njegova nastojanja. Jasno je, naime, svakome, kome je problem naučne metode poznat, da bi o tome mogla diskusija teći u beskraj.

Osvrnut ću se na neke od zamjerki, koje se odnose na pojedina topografska pitanja.

Kritičar se zaustavlja na mojoj (i opet za tenor radnje nebitnoj) izjavi, da mi nisu poznate isprave poslije god. 1201, u kojima bi se spominjao biskupski posjed Kamenik, i kaže, da »takvih isprava ima više«, citirajući SCD IV, 191 (1242), IV, 242 (1244), IX, 299 (1325), X, 659 (1342). Time stvara kod čitaoca utisak, kao da se u sve te četiri isprave posjed Kamenik doista spominje. Ako, međutim, uzmemo u ruke navedene sveske, ne ćemo na citiranim mjestima naći ni traga nesamo Kameniku, već ni bilo kakvom podatku o biskupskom posjedu, osim u četvrtom, gdje se spominje biskupski posjed, ali i opet *ne imenom »Kamenik«*, već »de sancto Michaelae«, pa je zadatak posebnog studija, da utvrdi identičnost posjeda Kamenika iz 1201 i posjeda sv. Mihovila iz 1342 i prema tome dokaže najprije kontinuitet vlasništva u

rasponu od pune 141 godine! Ostala tri mjesta citira kritičar vjerojatno zbog »sv. Mihovila«, koji, međutim, nije nikakav direktni indicij za posjed Kamenik, jer se 1242 spominje samo »magna via que ducit ad sanctum Michaellem«, 1244 »magna via que descendens a sancto Micaele vadit Zagrabiam«, a 1325, među nekim svjedocima, samo neki »Johannes plebanus de sancto Michaelle«. Mislim, da navođenju takvih podataka, koji s posjedom Kamenikom nemaju nikakve neposredne veze, ne treba komentara, to više, što kritičar nije smatrao potrebnim da makar usput napomene, da se posjed Kamenik pod tim imenom doista ne spominje u kasnijim publiciranim ispravama. Ostale napomene, kao na pr. da mons Trabs »odgovara vinorodnom brijevu« u Barlabaševcu, terra Isan — Hižanovcu, a Finech — Finževcu, iznosi kritičar kao definitivno utvrđene, iako je vezivanje Trabsa s Barlabaševcem potpuno neobrazloženo, pa će prema tome biti proizvoljna kombinacija. Utvrđivanje ostalih dvaju lokaliteta bazira se na filološkim domišljanjima, na terenu kojih sam bila vrlo oprezna (jer to smatram poslom filologa), iako sam na njihovu vjerojatnost (terra Isan — Hižanovac) izričito skrenula pažnju, što kritičar nije uočio (Rad JAZU 286, str. 174).

Ista metoda vodi kritičara do daljih njegovih konstatacija. Tako za nj ne postoji selo Gurkovec, čime se čitaocu sugerira, da sam ja taj lokalitet naprosto izmislila. Nasuprot njegovoj tvrdnji i umjesto svakoga drugog obrazloženja upućujem na specijalnu kartu Vojno-geografskog instituta u Beogradu iz 1932 u mjerilu 1 : 25.000 Zagreb, sekcija 2, koja valjda ipak nije izmišljena, a na kojoj se jasno vidi selo Gurkovec baš onako, kako sam ga označila u radnji. Na toj se istoj karti vidi i potok »Zarić«, onako kako ga napominje moja radnja, a ne pod imenom »Sarić«, kako to hoće kritičar.

Zamjerkom, da »magna via« nije rimska cesta, »kao što se to koji puta pogrešno uzima«, kritičar ne pogađa mene, već arheologa prof. dra J. Klemenca, na čije se djelo pozivam, a koje je rađeno na temelju arheoloških nalaza. Osim toga, kritičar nije htio vidjeti reprodukciju zemljopisne karte u citiranom Klemencovu djelu, na kojoj je ta cesta kao »via antiqua« i *ucrtana*. Mislim, da je za poricanje takvih činjenica svakako potrebna vrlo temeljita argumentacija, a ne sama gola tvrdnja.

U posebnu kategoriju pripadaju zamjerke, koje su protežu na dvije crkve, od kojih je jednu kritičar sam ubicirao u svojoj radnji »Popis župa zagrebačke biskupije od god. 1334«, Zbornik Zagrebačke nadbiskupije, Zagreb 1944, koju sam u svojim radovima češće citirala. Ja sam se usudila vrlo pristojno primijetiti, da »mi se pretpostavka (J. Butorca) ne čini sasvim vjerojatnom«, kad on, naime, crkvu sv. Nikole na brijevu između dva potočića, koja oba isprava naziva imenom Rabuch, smješta na sjevernu stranu Zagrebačke gore. I sam kritičar ne sumnja, da je Rabuch staro ime današnjeg Vrapča, koje leži južno od glavnog bila Zagrebačke gore, prema čemu će i potoci tog imena teći na njezinu južnu stranu. Posebnom interpretacijom prijedloga circa, prema kojoj bi brdo bilo »u okolini crkve«, a ne oko nje, i tvrdnjom, da su crkve »stajale narijetko«, ostaje kritičar dogmatski kod svoga prvobitnog mišljenja. Naučan bi stav, međutim, tome nasuprot zahtijevao, da se u takvom slučaju, u svrhu utvrđenja istine, prepusti odluka ili novim historijskim izvorima, koji se eventualno još mogu naći, ili arheološkim iskapanjima, a ne, da se autoritativno zabacuje tuđa, ne manje dokumentirana pretpostavka.

Još je gori slučaj s crkvom sv. Marije kod Siska. Iako je tu crkvu kritičar u svom spomenutom radu ostavio »neistraženom«, moji su mu iscrpno izneseni razlozi »naoko uvjerljivi«, ali i »ne uvjeravaju potpuno«. On ne vjeruje čak ni bakrorezu u poznatom Valzatorovu djelu, na koji se među ostalim pozivam, a na kojemu je ta crkva ucrtana u času bitke kod Siska na istom mjestu, gdje i danas stoji. Njegov je »argumenat« ovdje i opet neodređena i za dokazivanje očito neprikladna pretpostavka, da su »tada crkve bile narijetko«, ne prihvaća ni ono, što je evidentno, već crkvu traži neodređeno »negdje dalje« u tom kraju.

Pouzdanost se kritičarevih navoda očituje i opet u autoritativnoj, ničim dokumentiranoj protivutvrđnji, da zemlja Ključarevina leži »sjeverno od Bogačeva, a sjeverozapadno od sv. Petra Orehovca« i u neobrazloženom poricanju mog podatka, da je Ključarevina sjeverno od Crnčevca. Činjenica je međutim, da su mi prilikom mog istraživanja na terenu seljaci toga kraja *pokazali*, koji se predjel zove Ključarevina, i da taj prema njihovim iskazima leži ondje, gdje sam ga u radnji označila. Drugo je pitanje, kako se daleko ta zemlja prostire.

Među svima takvim podacima upravo je najžalosniji onaj, koji pokazuje, da kritičar informira čitaoca baš suprotno, negoli je stvarno stanje. On tvrdi, »da čitalac ne vidi, što je zapravo sigurna činjenica, a što je samo piščevo domišljanje«. Tim općenitim sudom hoće mi imputirati nepoznavanje pretpostavaka naučnog rada. Međutim, svatko, pa i laik, može lako uočiti, da li se iznose utvrđene činjenice ili hipoteze, i vidjeti, da je tome obraćena dovoljna pažnja, jer sam hipotetične podatke iznosila oznacima: vjerojatno, možda, valjda, nije isključeno, čini se i sl., ili glagolom u kondicionalu. A kad se pored svoga principijelno negativnog stanovišta prema mojim radnjama kritičar služi uzrečicom, da »tamu objašnjavam tamom«, što doduše može neupućene impresionirati, ali ništa ne dokazuje, jer poruga nije argumenat, onda time nažalost pobuđuje opći dojam, da mu nije na srcu unapređenje nauke.

Zamjerka može se naći svemu, pa i mojim radnjama, a razumije se samo po sebi, da rado prihvaćam dobrohotne dopune i opravdane ispravke. No mislim, da smijem reći, da valjda ni moje radnje, koje po prvi put u istraživanjima na području naše historijske topografije daju sustavni pregled rasprostranjenosti iznesenih srednjevjekovnih posjeda, ne će biti gore od onih naših malobrojnih sličnih radnja, koje svoj materijal ne iznose tako povezano i oprezno, a od kojih je naučno nastojanje ipak moglo imati koristi.

Lelja Dobronić

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA VIII.

1955

BROJ 1—4

N A K L A D A »Š K O L S K A K N J I G A« / Z A G R E B

Redakcioni odbor

OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB